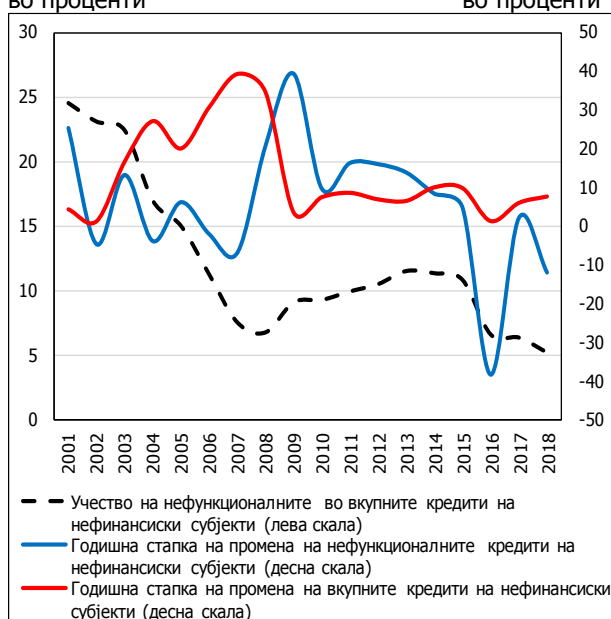

ПРИЛОГ 1

Управување и разрешување на нефункционалните кредити во македонскиот банкарски систем

Нефункционалните кредити се прилично истражувана категорија, со оглед на фактот што ефикасното управување и навременото разрешување на овие кредити е неопходност, особено за банки и банкарски системи коишто се оптоварени со високи нивоа на нефункционални кредити. Овие кредити носат загуби за банките, ги „оштетуваат“ капиталните позиции и ги зголемуваат трошоците за финансирање. Покрај за менаџерите на банките, нефункционалните кредити носат грижи и за носителите на макроекономските политики. Истражувањата (Klein, 2013)¹ покажуваат дека големите износи на нефункционални кредити го намалуваат економскиот раст, ја зголемуваат невработеноста, ја отежнуваат трансмисијата на монетарната политика до реалната економија и ја демотивираат кредитната понуда за приватниот сектор, особено во економии каде што банките се главен финансиски посредник меѓу лицата со вишок и оние со кусок на средства. Покрај тоа, бројни истражувања потврдуваат дека постоењето високи нивоа на нефункционални кредити претставува сигнал за појава на банкарски кризи (Demirgüç-Kunt and Detragiache, 2005)², коишто ја загрозуваат финансиската стабилност на земјата и предизвикуваат значителни загуби за економијата (Laeven and Valencia, 2012)³. Оттука,

Графикон бр. 1
Движења на нефункционалните и вкупните кредити на нефинансиски субјекти во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

оценувањето на севкупниот квалитет на активата и кредитната изложеност на банкарскиот систем претставува важен елемент на макропрudentните анализи на централните банки, вклучително и на Народната банка.

Во македонскиот банкарски систем, кредитниот ризик има најважна улога и е од исклучително значење за остварувањата на македонските банки, што е тесно поврзано со примената на традиционалниот бизнис-модел во нивното работење – прибирање депозити од домашниот приватен сектор и нивно пласирање во кредити наменети за домашниот нефинансиски сектор. Сè до 2002 – 2003 година, кредитната понуда во македонскиот банкарски систем беше релативно скромна, додека кредитниот пазар беше слабо развиен, особено во сегментот на кредитните производи наменети за домаќинствата. Имено, во периодот на сопственичка трансформација

¹ Klein, Nir, 2013, - "Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Impact on Macroeconomic Performance", IMF working paper 12/72, International Monetary Fund, Washington DC, March 2013

² Demirgüç-Kunt, Asli and Detragiache, Enrica (2005), "Cross-Country Empirical Studies of Systemic Bank Distress: A Survey", IMF working paper 05/96, International Monetary Fund, Washington DC, May 2005

³ Laeven, Luc and Valencia, Fabián (2012), "Systemic Banking Crises Database: An Update", IMF working paper 12/163, International Monetary Fund, Washington DC, June 2012

и приватизација во домашната економија и непосредно по него, банките беа соочени со високи нивоа на нефункционални кредити, што имаше за последица намалени апетити за ризик и примена на конзервативни кредитни политики од страна на домашните банки. Сепак, до средината на 2000-тите години, во услови на стабилно макроекономско опкружување и целосна трансформација на сопственичката структура на банкарскиот систем (влез на странски финансиски институции во сопственичката структура на банките), домашните банки успеаја да изградат современи системи за управување со ризиците, ја унапредија сопствената ефикасност и финансиски позиции (Извештај за работата на Народната банка на Република Македонија во периодот мај 2004 - мај 2011 година)⁴, ја зголемија кредитната понуда и ги намалија показателите за учеството на нефункционалните во вкупните кредити. Така, периодот од 2004 до последниот квартал од 2008 година го одбележаа високи, двоцифрени, годишни стапки на кредитен раст (во просек повисоки од 30%), при истовремено, речиси континуирано, намалување на учеството на нефункционалните во вкупните кредити, коешто се сведе на минимални 6,6% (на крајот од третиот квартал на 2008 година). Меѓутоа, почнувајќи од септември 2008 година, месецот кога пропадна „Леман брадерс“, а финансиската криза започната во САД доби глобални димензии, сè до крајот на 2015 година, нефункционалните кредити во Република Северна Македонија бележеа речиси непрекинат раст. Така, во периодот од 2008 до 2015 година, износот на нефункционалните кредити се зголеми за речиси трипати, а показателот за учеството на нефункционалните во вкупните кредити на нефинансиски субјекти достигна ниво од 10,8% на крајот од 2015 година (во периодот меѓу 2008 и 2015 година, највисокото ниво на показателот за учеството на нефункционалните во вкупните кредити беше достигнато на 31.10.2014 година и изнесуваше 12,6%).

Емпириските истражувања на Народната банка од тој период (Васков, 2015)⁵ укажуваа на релативно висока концентрација на нефункционалните кредити, од повеќе аспекти (кога на мал број кредити или клиенти отпаѓаат релативно високи износи на нефункционални кредити). Покрај тоа, беше воочено високо ниво на т.н. самоодржливост на нефункционалните кредити во билансите на банките, односно беа забележани големи износи на нефункционални кредити коишто датираа од поодамна во кредитните портфолијата („стари“ нефункционални кредити), а банките очигледно не успеале ефикасно да ги разрешат и добар дел од нив сметководствено ги свеле на нула. Оттука, Народната банка, како одговорен регулаторен и супервизорски орган за домашните банки, донесе мерка, со примена од 1.1.2016 година, за задолжителен отпис на нефункционалните кредити, коишто најмалку во последните две години се целосно резервирани во билансите на банките (без притоа да го изгубат правото на подоцнежна наплата на отпишаните нефункционални кредити). Оттогаш, банките отпишаа речиси 20 милијарди денари нефункционални кредити, согласно со барањата на оваа мерка (поконкретно, во 2016 година беа отпишани 44,2% од нефункционалните кредити со состојба на 31.12.2015 година, во 2017 година беа отпишани 17,6% од нефункционалните кредити на 31.12.2016 година, а во 2018 година беа отпишани 18,3% од нефункционалните кредити на крајот на 2017 година). Истовремено, показателот за учеството на нефункционалните во вкупните кредити забележа драстичен надолен тренд и на 31.12.2018 година изнесува 5,2%. На тој начин, донесената мерка придонесе за позначително намалување на износот на бруто-нефункционални кредити, без притоа да има ефект врз билансите на успех, со оглед на

⁴ Мај 2011 г.

⁵ Васков, Михајло, 2015, „Ниво на концентрација и структурни карактеристики на нефункционалните кредити во банкарскиот систем на Република Македонија“, анализа на Народната банка, октомври 2015

фактот што станува збор за целосно резервирани кредити во период од 2 години. Вака осмислена, мерката поттикнува брзо „разрешување“ на старите, целосно резервирани нефункционални кредити, но и свртување на вниманието и ресурсите на банките кон новосоздадените, понови нефункционални кредити, чишто текови исто така не се за потценување. Имајќи ги предвид позитивните ефекти од оваа мерка, таа е сè уште во примена, а почнувајќи од 1.7.2019 година, согласно со новата Одлука за методологијата за управување со кредитниот ризик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 149/18), банките ќе бидат должни да ги отпишуваат нефункционалните кредити коишто се целосно резервирани во последната најмалку една година (овој период се скратува, од тековните две, на само една година).

Во согласност со препораките во евроинтегративниот процес, а имајќи го предвид големото значење на ефикасното управување и справување со нефункционалните кредити, во изминатиот период, Народната банка подготви текст на Стратегија за поттикнување на справувањето и подобрување на управувањето со нефункционалните пласмани (лоши кредити). По меѓуинституционалното разгледување и дефинирање на крајната верзија, оваа стратегија беше усвоена од страна на Владата на Република Северна Македонија, со што во наредниот период ќе бидат преземени мерки и активности од повеќе институции во земјава (секоја во својот домен на надлежности) за нејзино спроведување. Стратегијата има за цел да придонесе кон подобрување на условите и зголемување на ефикасноста во наплатата на нефункционалните кредити, како и кон создавање услови за унапредување на деловните практики при прометот со побарувањата. Притоа, Народната банка веќе презема активности за зајакнување на супервизорскиот надзор на управувањето со нефункционалните кредити на банките и активно работи на натамошно подобрување во доменот на поставеноста и функционирањето на кредитниот регистар. Преку вклучување и на други надлежни институции, меѓу другото, ќе се преземат активности за подобрување на финансиското известување и корпоративното управување на компаниите. Со оглед на значењето за управувањето со нефункционалните пласмани, веќе се во тек активности за унапредување на одредбите од законската регулатива во доменот на извршувањето, нотаријатот, стечајот, а се предвидени и значајни реформи во областа на процената на имотот. Покрај тоа, предвидени се и активности за создавање услови за развој на пазарот за нефункционални побарувања, како специфичен пазарен сегмент.

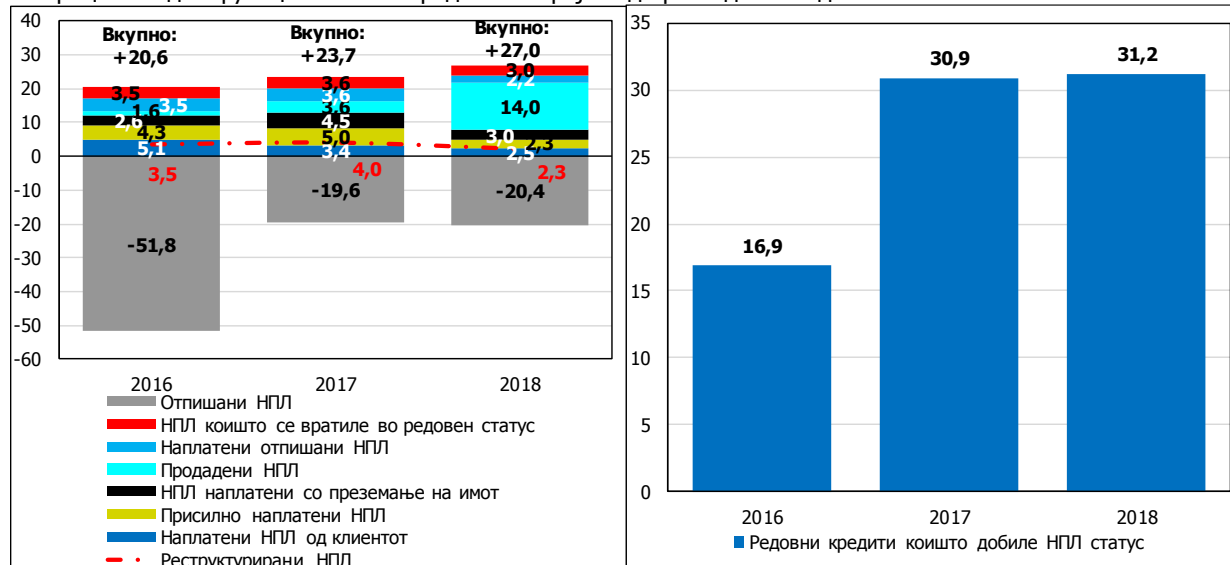
И покрај очигледно потребните регулаторни и други стимулации, коишто би ги „притискале“ или би им овозможиле на банките побрзо и поефикасно разрешување на нефункционалните кредити, улогата на раководството на банките во овој процес е клучна. Имено, управувањето со нефункционалните кредити е сепак интересен процес во банките, којшто треба да биде соодветно адресиран во нивните интерни акти, спроведен во секојдневните активности и управување и конечно, внимателно надгледуван од Народната банка. Оттука, новата Одлука за методологијата за управување со кредитниот ризик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 149/18), којашто ќе започне да се применува од 1.7.2019 година, определува дека организациската структура на банките, меѓу другото, треба да опфаќа лица/организациска единица за управување со нефункционалните кредитни изложености, а интерните акти за управување со кредитниот ризик да дефинираат показатели за нефункционални кредитни изложености врз основа на чие надминување ќе изработат план за преземање активности за нивна наплата и/или продажба, како и начин на следење на исполнувањето на планот. Натаму, во постапката и правилата за реструктурирање на побарувањата (коишто би станале нефункционални

доколку не се реструктурираат поради финансиските тешкотии на клиентот), банките ќе треба да предвидат и како ќе ги следат и ќе ги оценуваат успешноста и ефектите од реструктурирањето. Конечно, банките во своите политики за управување со кредитниот ризик треба да утврдат и постапка и правила за купување и продажба на кредитни изложености и/или портфолија на кредити, што, исто така, би можело да придонесе за унапредување на процесот на разрешување на нефункционалните кредитни изложености.

Графикон бр. 2

Текови на наплата и отпис на нефункционалните кредити (лево) и текови на формирање нови нефункционални кредити* (десно)

во проценти од нефункционалните кредити на крајот од претходната година

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: * Кратенката „НПЛ“ во графиконите означува нефункционални кредити.

Анализата на успешноста на банките во управувањето со нефункционалното кредитно портфолио упатува дека во секоја од изминатите три години, банките успеале да наплатат по околу 20-27% од износот на нефункционалните кредити на крајот од претходната година. Притоа, збирното учество на нефункционалните кредити коишто биле наплатени со активно управување со нефункционалното кредитно портфолио од страна на банките, односно по пат на присилна наплата, со продажба на побарувањата, со преземање имот воспоставен како обезбедување или биле наплатени по претходно спроведено отпишување, се движи од 11,9% (во 2016 година) до 21,5% (во 2018 година). Од друга страна, учеството на нефункционалните кредити коишто биле наплатени од клиентот (без присилна наплата или преземање имот) и на оние коишто се вратиле во редовен статус во текот на годината, се движи во интервал од 5,5% до 8,6%, од износот на нефункционалните кредити на крајот од претходната година. Исто така, банките се обиделе, во 2-4% од вкупниот износ на нефункционални кредити, да спроведат реструктурирање на кредитните услови и на тој начин да им излезат во пресрет на финансиските тешкотии на клиентите, за тие да го надминат нефункционалниот статус кај своите банки.

Наспроти опишаните примери на успешно разрешување на ненаплатените кредити, износите на нефункционални кредити коишто банките не успеале да ги наплатат и ги

отпишале во секоја од изминатите 3 години се релативно високи и на нив отпаѓаат 19-52% од износот на нефункционални кредити на крајот од претходната година⁶.

Паралелно со тековите на справување со нефункционалните кредити (успешно или неуспешно), во изминатите три години, во кредитните портфолија на банките се забележуваат и текови на формирање нови нефункционални кредити (преминување на редовните во нефункционални кредити), на коишто износи отпаѓаат по 16,9-31,2% од нефункционалните кредити на крајот од претходната година, а каде што банките ќе треба допрва да ангажираат ресурси и да преземат активности за соодветно управување со овие кредити и нивно евентуално успешно разрешување (наплата). Оттука, банките треба да продолжат со напорите за натамошно унапредување на интерните процеси за управување со нефункционалните кредити, што во комбинација со активностите коишто ќе бидат преземени согласно со Стратегијата за поттикнување на справувањето и подобрување на управувањето со нефункционалните пласмани (лоши кредити), би требало на среден рок да овозможи побрзо и поефикасно разрешување на нефункционалните кредити, а со тоа и поефикасно финансиско посредување спроведувано од банките.

⁶ Притоа, најголем дел од, околу 87%, од направените отписи отпаѓаат на задолжителните отписи на нефункционални кредити коишто се целосно резервирани, најмалку во последните 2 години.